

การรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์

ฟิลิฐ กาญจนะกังคะ¹

อัญชิสา พริกบุญจันทร์²

¹นิติกรชำนาญการพิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

²นิติกรปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

1. ความเบื้องต้น

ผู้ดำรงตำแหน่งวิชาการ ต้องสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการ นอกจากใช้สำหรับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ [1] แล้ว ยังใช้เป็นคุณสมบัติของการเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตร ที่กำหนดไว้ว่าต้องมีผลงานทางวิชาการที่ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของการศึกษาเพื่อรับปริญญา และเป็นผลงานทางวิชาการที่ได้รับการเผยแพร่ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในการพิจารณาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการอย่างน้อย 1 รายการ ในรอบ 5 ปีย้อนหลัง [2]

การสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการต้องมีการกล่าวถึงความคิดของนักวิชาการอื่นซึ่งจำเป็นต้องอ้างอิงคำพูด (Quoting) หรือถอดความ (Paraphrasing) เพื่อเชื่อมโยงผลงานของตนเองกับส่วนอื่นๆ ทำให้งานเขียนเสี่ยงต่อการถูกกล่าวหาว่าลอกเลียนงานของผู้อื่น [3] จึงมีการกำหนดจริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการไว้ว่า ต้องมีความซื่อสัตย์ทางวิชาการ ไม่ลอกเลียนผลงานของผู้อื่น ทั้งต้องให้เกียรติและอ้างอิงถึงบุคคลหรือแหล่งที่มาของข้อมูลที่น่ามาใช้ในผลงานทางวิชาการของตนเองและแสดงหลักฐานของการค้นคว้า [4]

การลอกเลียนผลงานทางวิชาการของผู้อื่น นอกจากจะถูกดำเนินการทางวินัยและถูกห้ามเสนอขอตำแหน่งทางวิชาการมีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าห้าปี นับตั้งแต่วันที่สภาสถาบันอุดมศึกษามีมติแล้ว [5] ยังละเมิดลิขสิทธิ์ของเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้นด้วย หรือแม้แต่การอ้างอิงข้อมูลที่น่ามาใช้ในผลงานทางวิชาการของตนเอง หากไม่ได้กระทำพอสมควรโดยรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น ย่อมไม่เข้าข่ายกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เช่นกัน

2. การรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์

คดีลิขสิทธิ์เรื่องหนึ่ง : จำเลยเขียนหนังสือ “กลยุทธ์ในการฝึกอบรม” โดยคัดลอกทำซ้ำ และหรือดัดแปลงข้อความและสาระสำคัญต่างๆ จากหนังสือของโจทก์จำนวน 30 หน้า โดยมีได้รับอนุญาตจากโจทก์ จำเลยที่ 2 (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์) จัดพิมพ์หนังสือดังกล่าวของจำเลยที่ 1 ออกจำหน่ายแก่บุคคลทั่วไป อันเป็นการกระทำเพื่อการค้าหากำไร อันเป็นการร่วมละเมิดลิขสิทธิ์ของโจทก์

ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางพิพากษาว่าหนังสือทั้งสองเล่มเป็นงานที่โจทก์สร้างสรรค์ขึ้น โจทก์เป็นผู้มี

ลิขสิทธิ์ในงานดังกล่าว การกระทำของจำเลยเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ของโจทก์ จำเลยทั้งสองจัดจำหน่ายหนังสือ “กลยุทธ์ในการฝึกอบรม” เพื่อแสวงหากำไรและเป็นการแข่งขันกับโจทก์ จึงไม่อาจอ้างข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ได้ พิพากษาให้จำเลยทั้งสองชำระเงินจำนวน 50,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา

จำเลยทั้งสองอุทธรณ์

ศาลฎีกาแผนกคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ โดยคำพิพากษาฎีกาที่ 1908/2546 วินิจฉัยในประเด็นต่างๆ ดังนี้ ...

1. โจทก์ในขณะรับราชการที่สำนักงาน ก.พ. เป็นผู้เขียนหนังสือ “คู่มือการประเมินผลการฝึกอบรมสำหรับผู้รับผิดชอบโครงการฝึกอบรม/สัมมนา” และ “คู่มือการประเมินและติดตามผลการฝึกอบรมสำหรับผู้รับผิดชอบโครงการฝึกอบรม/สัมมนา” โจทก์หรือสำนักงาน ก.พ. บุคคลใดเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในหนังสือดังกล่าว

วินิจฉัยว่า โจทก์มีหน้าที่โดยตรงในการประเมินผลการฝึกอบรม ไม่มีหน้าที่จะต้องจัดทำเอกสารหรือเขียนตำราทางวิชาการเพื่อใช้ในการฝึกอบรม การเขียนหนังสือดังกล่าวไม่ว่าเป็นงานที่โจทก์ต้องปฏิบัติตามหน้าที่ในกรอบงานของโจทก์ และสำนักงาน ก.พ. ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการที่โจทก์สังกัดก็มิได้มีคำสั่งให้โจทก์เขียนหนังสือดังกล่าวหรือมีการจ่ายค่าตอบแทนให้ ทั้งโจทก์เขียนหนังสือดังกล่าวนอกเวลาราชการ ในการเขียนหนังสือดังกล่าว โจทก์ได้กำหนดเค้าโครงการเขียนและได้คิดกำหนดสารบัญ รวมทั้งได้เขียนอธิบายเนื้อหาสาระและรายละเอียดต่างๆ แต่ละประเด็นโดยใช้ถ้อยคำและคำอธิบายของโจทก์ใหม่ทั้งหมดตามความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ของโจทก์โดยตรง จึงเป็นงานนิพนธ์ที่โจทก์ทำขึ้น โดยไม่ได้ออกเลียนงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่น โจทก์จึงเป็นผู้ทำหรือก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์ประเภทวรรณกรรมในหนังสือดังกล่าว จึงเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์มิใช่สำนักงาน ก.พ. เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 14

2. หนังสือ “กลยุทธ์ในการฝึกอบรม” ของจำเลยที่ 1 มีข้อความที่เหมือนและคล้ายกับข้อความที่ปรากฏอยู่ในหนังสือของโจทก์ เป็นการทำซ้ำหรือดัดแปลงงานวรรณกรรมอันเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ของโจทก์หรือไม่

วินิจฉัยว่า หนังสือเรื่อง “กลยุทธ์ในการฝึกอบรม” ของจำเลย มีข้อความที่เหมือนและคล้ายกับข้อความที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ “คู่มือการประเมินผลการฝึกอบรมสำหรับผู้รับผิดชอบโครงการฝึกอบรม/สัมมนา” และ “คู่มือการประเมินผลและติดตามผลการฝึกอบรมสำหรับผู้รับผิดชอบโครงการฝึกอบรม/สัมมนา” ของโจทก์ในส่วนอันเป็นสาระสำคัญของงานประมาณ 30 หน้า จากจำนวนประมาณ 150 หน้า ข้อความบางตอนมีลักษณะเกือบเหมือนกันคำต่อคำ บางตอนมีลักษณะดัดแปลงให้ต่างเล็กน้อย และบางตอนก็เพียงแต่ปรับเปลี่ยนหัวข้อเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งยากที่จะเกิดขึ้นได้โดยบังเอิญ จึงเป็นการทำซ้ำและดัดแปลงงานวรรณกรรมอันมีลิขสิทธิ์ของโจทก์ เมื่อกระทำไปโดยไม่ได้รับอนุญาตจากโจทก์ จึงเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ของโจทก์

3. การเขียนหนังสือ “กลยุทธ์ในการฝึกอบรม” ของจำเลยที่ 1 เพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการสอนและผลงานทางวิชาการประกอบการพิจารณาขอรับแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ จะเข้าช้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 32 วรรคสอง (1) และ (7) [6] หรือไม่

วินิจฉัยว่า ช้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 32 วรรคสอง พ.ศ. 2537 ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 3 ประการ คือ (1) เป็นการกระทำต่างๆ ตามที่มาตรา 32 วรรคสอง และมาตรา 33 [7] บัญญัติไว้ (2) การกระทำนั้นต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ และ (3) การกระทำนั้นต้องไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร กรณีดังกล่าวหากเขียนหนังสือเพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการสอนและเป็นผลงานทางวิชาการที่ใช้ประกอบการพิจารณาขอรับแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ ไม่ได้กระทำเพื่อหากำไร ไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์และไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร จึงเข้าช้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 32 วรรคสอง (1) และ (7)

แต่ปรากฏว่าจำเลยที่ 1 ได้กระทำการถึงขั้นจัดพิมพ์เพื่อจำหน่ายแก่บุคคลทั่วไป โดยได้รับค่าตอบแทนงานเขียนดังกล่าว แม้จะได้รับในอัตราต่ำสุดก็ตาม ถือได้ว่าเป็นการกระทำเพื่อหากำไรแล้ว จึงไม่เข้าช้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 32 วรรคสอง พ.ศ. 2537 มาตรา 32 วรรคสอง (1) และ (7)

4. จำเลยที่ 1 คัดลอก หรือเลียนงานวรรณกรรมของโจทก์จำนวนประมาณ 30 หน้า จากจำนวนประมาณทั้งหมด 150 หน้า เป็นการกระทำแก่งานอันมีลิขสิทธิ์บางตอนตามสมควรที่เข้าช้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 33 หรือไม่

วินิจฉัยว่า การคัดลอก เลียน หรืออ้างอิงงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นอันอาจจะเข้าช้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 นั้น **จะต้องเป็นการกระทำแก่งานอันมีลิขสิทธิ์บางตอนตามสมควร**และมีกรรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น แม้จำเลยที่ 1 จะคัดลอกหรือเลียนงานวรรณกรรมของโจทก์บางตอนก็ตาม แต่ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาสาระที่สำคัญและมีปริมาณงานเป็นจำนวนมาก จึงถือได้ว่าเป็นการคัดลอก หรือเลียนงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นเกินสมควร ไม่เข้าช้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 33

5. การนำข้อความของงานเจ้าของลิขสิทธิ์มาเขียนไว้ในหนังสือในส่วนต่างๆ ของจำเลยที่ 1 โดยอ้างอิงถึงชื่อโจทก์และบุคคลอื่นพร้อมงานเขียนรวม 26 รายการไว้ในหัวข้อเอกสารอ้างอิงที่ท้ายเล่มอย่างเดียว เป็นการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ที่จะเข้าช้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 33 หรือไม่

วินิจฉัยว่า หนังสือ “กลยุทธ์ในการฝึกอบรม” ของจำเลยที่ 1 เป็นหนังสือประเภทขนาด 8 หน้ายก ซึ่งสามารถแสดงการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ของโจทก์ได้โดยการ**ทำเชิงบรรณหรือกล่าวถึงเจ้าของลิขสิทธิ์ เพื่อให้ผู้อ่านทราบได้ว่าข้อความส่วนใดของงานดังกล่าวเป็นงานเขียนของโจทก์ซึ่งจำเลยที่ 1 คัดลอกมา** การกระทำแต่เพียงข้างต้นจึงยังไม่เพียงพอที่จะถือได้ว่าเป็นการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ของโจทก์อันจะถือได้ว่าการกระทำของจำเลยที่ 1 เข้าช้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

พิพากษาแก้เป็นว่า ให้ยกฟ้องโจทก์สำหรับจำเลยที่ 2 นอกจากนี้แก้คงให้เป็นไปตามคำพิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง

3. บทสรุป

เจตนารมณ์กฎหมายลิขสิทธิ์มุ่งคุ้มครองประโยชน์ของผู้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานนั้นด้วยความรู้ความสามารถตนเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ได้บัญญัติช้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อเป็นการสร้างดุลแห่งผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของลิขสิทธิ์และผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ โดยให้บุคคลอื่นสามารถใช้งานลิขสิทธิ์ได้ตามความเหมาะสมโดยไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ [8] เป็นการพบกันคนละครึ่งทางระหว่างประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์กับสังคม [9] โดยการใช้งานลิขสิทธิ์ดังกล่าว ต้องปฏิบัติให้เข้าหลักเกณฑ์ช้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

การสร้างสรรคผลงานทางวิชาการจำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าจากแหล่งที่มาหลากหลาย แล้วเรียบเรียงเนื้อความด้วยถ้อยคำของตนตามความรู้ความเข้าใจและความสามารถ หากจำเป็นต้องคัดลอกข้อความในส่วนตัว อาจเพราะต้องการคงเนื้อความเดิมไว้เพื่อให้ความหมายชัดเจนและตรงประเด็นกว่าการเรียบเรียงใหม่ ก็ต้องอ้างอิงแหล่งที่มาในแต่ละส่วนนั้นด้วยเพื่อรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น คือ ให้ผู้อ่านทราบว่าข้อความส่วนใดของงานดังกล่าวเป็นงานเขียนของเจ้าของลิขสิทธิ์ที่ไปคัดลอกมาโดยการ**ทำเชิงบรรณหรือกล่าวถึงเจ้าของลิขสิทธิ์** มิใช่เพียงแต่อ้างอิงที่ท้ายเล่มอย่างเดียว คดีนี้ศาลฎีกาแผนกคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เห็นว่า จำเลยไม่ได้รับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ จึงไม่เข้าช้อยกเว้นมาตรา 33

กรณีหากได้ทำเชิงบรรณและอ้างอิงครบถ้วน อันเป็นการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์แล้ว แต่หากเป็นการคัดลอก เลียนงานในหลายๆ ส่วน ในส่วนของเนื้อหาสาระที่สำคัญและมีปริมาณงานเป็นจำนวนมากแล้วถือเป็นการคัดลอก หรือเลียนงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นเกินสมควร ก็มิเข้าช้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ตามมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เช่นกัน

กรณีเขียนหนังสือเพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการสอนและเป็นผลงานทางวิชาการที่ใช้ประกอบการพิจารณาขอรับการแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ ถือได้ว่าเป็นการวิจัยงานหรือทำซ้ำและดัดแปลงโดยผู้สอนเพื่อแจกจ่ายแก่ผู้เรียนในชั้นเรียนหรือในสถาบันศึกษาโดยไม่ได้หากำไร เข้าชื่อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 32 วรรคสอง (1) และ (7) แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้

อย่างไรก็ตาม ถ้าได้นำหนังสือนั้นมาจัดพิมพ์เพื่อจำหน่ายแก่บุคคลทั่วไป โดยได้รับค่าตอบแทนจากงานเขียนดังกล่าว เป็นการกระทำเพื่อหากำไร จึงไม่เข้าชื่อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 32 วรรคสอง (1) และ (7) แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

เอกสารอ้างอิง

- [1] ประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 ข้อ 4 วรรคหนึ่ง “การพิจารณาแต่งตั้งข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษาให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ ให้พิจารณาจาก... ผลงานทางวิชาการและจริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการ...
- [2] ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2558 ข้อ 10.1.1
- [3] จิราภา วิทยากริกษ์. “บทความปริทัศน์ การลอกเลียนงานวิชาการและวรรณกรรมโดยมิชอบ (Plagiarism)”. **วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม** ปีที่ 11, ฉบับที่ 3 มิถุนายน – กันยายน 2555
- [4] ประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 ข้อ 5.1.4
- [5] ประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์และศาสตราจารย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 ข้อ 10.1
- [6] พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 32 วรรคสอง บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติในวรรคหนึ่ง การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ตามวรรคหนึ่ง มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้กระทำดังต่อไปนี้
- (1) วิจัยหรือศึกษางานนั้น อันมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร
- ฯลฯ
- (7) ทำซ้ำ ดัดแปลงบางส่วนของงาน หรือตัดทอนหรือทำบทสรุปโดยผู้สอนหรือสถาบันศึกษา เพื่อแจกจ่ายหรือจำหน่ายแก่ผู้เรียนในชั้นเรียนหรือในสถาบันศึกษา ทั้งนี้ ต้องไม่เป็นการกระทำเพื่อหากำไร”
- [7] พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 33 บัญญัติว่า “การกล่าวคัด ลอก เลียน หรืออ้างอิงงานบางตอนตามสมควรจากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ โดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้ปฏิบัติตามมาตรา 32 วรรคหนึ่ง”
- [8] ไมตรี สุเทพากุล, “การคุ้มครองลิขสิทธิ์และชื่อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามกฎหมายไทย”. 22 เมษายน 2551 <https://www.gotoknow.org/posts/470188>
- [9] วัศ ดิงสมิตร, **บทบัณฑิตย** 57, 1 (มีนาคม 2554) <https://www.gotoknow.org/posts/470188>